

ОД ЈАПАНА ДО СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРИЧЕ

Данијела Васић, *Месечева принцеза. Усмено и писано у јапанској древној књижевности*, „Танеси”, Београд 2013

Књига Данијеле Васић *Месечева принцеза. Усмено и писано у јапанској древној књижевности* настала је на основу њене дисертације „Жанр *моногаџари* у старојапанској књижевности, са посебним освртом на *Такеџори моногаџари*, у поређењу са српском народном прозом” и представља достојан, узбудљив и леп сажетак једног великог, тешко замисливог труда. Већ познавање јапанског језика импресивно је само по себи, да и не говоримо о старој јапанској књижевности Хеиан периода (794–1192) и њеном историјском и културном контексту, који је ауторка морала да васпостави како би могла засновати истраживање књижевног жанра *моногаџари* (врсте приповедне књижевности), који се тада рађа и развија. Да би се ово испитивање спровело и научно засновало ауторка је морала да оцрта знатно ширу жанровску мапу, која се са становишта западне културе чини изузетно сложеном, заснованом на низу веома суптилних формалних и значењских одлика.

Поджанр *џукури моногаџари* (најближи фантастичној причи), и посебно дело *Такеџори моногаџари (Прича о секачу бамбуса)*, које се сматра зачетником овога жанра, сагледан је у књизи Данијеле Васић из два аспекта: на општем плану, као део и као производ сложеног културног, историјског и књижевног кретања, али, истовремено, и као предмет прецизне, истанчане и комплексне књижевне анализе, самога дела, његових поетичких и значењских одлика и његовог односа прво према јапанском усменом и писаном стваралаштву, а потом и према међународном фонду тема и мотива усмене и писане књижевности и, посебно, према српској усменој књижевности. Ауторка се, притом, и овде опредељује за тежи и сложенији пут: уместо да уз помоћ постојећих каталога тема и мотива просто региструје и каталошки поброји оно што се споља гледано мање или више подударно, она се одлучила за продубљену анализу која и на општем и на посебном плану трага за сличностима, али и за разликама, тако да се успостављене паралеле сагледавају у својој живој, динамичној сложености.

Она ће, рецимо, показати како, уз несумњива подударна у природи лика месечеве принцезе и српске *Девојке брже од коња* (обе су натприродног порекла, обе су обдарене изузетном, чудесном лепотом, обе не желе или не могу да се удају за смртника и обе напуштају људски свет остављајући осујећене и разочаране просце), постоје и значајне разлике међу њима. Девојка – вила из српске приче ближа је оним чудесним девицама из јапанске усмене приче, које среће секач бамбуса и

мора их умилоствити и разонодити него лику принцезе Кагујахиме. У складу са жанровским одликама усменог предања и одликама која се у српским и јужнословенским веровањима придају вили, девојка бржа од коња је лишена било каквих унутрашњих дилема и преживљавања, она пушта сузу, али не зато што би жалила просце или због властите судбине, већ као део магије: „пусти једну сузу, док – букнуше страшне ријеке, те се за мало сви не потопише.” У односу на царевог сина, који успева да је заустави тако што је заклиње три пута именом Божијим, она не испољава никакве емоције већ просто ишчезава, остајући трајно демонско биће лишено емоција. И принцеза Кагујахиме поставља просцима задатке чија је сврха да не буду испуњени, али се њен однос према њима битно разликује и показује диференцирана унутрашња преживљавања нетипичана за лик усмене бајке или предања. Она ће се сажалити на средњег саветника, па и на цара, којем због своје нељудске природе не може припасти и посебно ће зажалити за родитељском љубављу старца, што све сведочи о психолошкој истанчаности лика, нетипичној за усмено стваралаштво.

Сви аспекти анализе спроведени су врло детаљно, било да је реч о уопштеном разматрању историје и поетичких одлика жанра моногагари, којим књига почиње, било о сложеној историјској, поетичкој и значењској анализи *Приче о секачу бамбуса* и, посебно, о компаративној анализи овога дела у односу на јапанску и српску усмену књижевност, али и у односу на јапанску класичну књижевност. Притом, ова књига има још једну ретку и нетипичну одлику, она, без обзира на изузетну сложеност своје тематике и типа истраживања, непрестано тежи што јаснијој артикулацији и успостављању што квалитетније комуникације, не само са стручним читаоцима, познаваоцима јапанске књижевности већ и са било којим радозналим читаоцем којег привуче могућност да стекне нова знања и увиде. Тако да ова књига, која је драгоцен допринос српској јапанистици, истовремено може бити привлачно штиво за шири круг читалаца.

Са становишта истраживача фолклора она је драгоцен јер указује на подударња и разлике између усменог и писаног и на конкретном примеру осветљава поступке којима се, упркос препознатљивим одликама народне књижевности и елементима мита, преобликује формална једноставност народне књижевности и ствара дело на прелазу између усмене и писане књижевности, па и дело у коме се може испитивати рана генеза романа, што је значајна допуна историји светског романа. Конкретно, за изучаваоца, па и поштоваоца српског фолклора ова књига отвара један нов и неочекиван увид у сличности и разлике с јапанском усменом књижевношћу, тим кориснији што су ова дела довољно детаљно презентована да се стекне јасан увид у њих.

Ова књига је веома драгоценa и за изучаваоце бајке, и то не само усмене већ и писане, ауторске. Рецимо, било би веома интересно испитати колико је *Прича о секачу бамбуса* била позната Џемсу Терберу, када је у својој бајци *Тринаесет часовника* обликовао немогуће задатке које војвода даје просцима своје нећаке да би спречио њену удају, или, што је за нас још интересантније, да ли је и колико је ово дело утицало на Гроздану Олујић, у чијим бајкама налазимо мотив чудесног детета које доноси благостање својим усвојитељима, али не може да трајно остане у људском свету. Па и мимо питања о непосредним импулсима овога дела, књига Данијеле Васић свакако може допринети много комплекснијем сагледавању исхода који у ауторским бајкама има мешање људског и надљудског света. У већини случајева исход је аналоган ономе у *Причи о секачу бамбуса*: надљудско биће напушта људски свет, а само изузетно оно се одриче своје натприродности и мења је за породични живот. Тако, рецимо, мала вила Косјенка из бајке Иване Брлић Мажуранић *Реџоч*, може да учини оно што Кагујакиме не може, да трајно остане у кругу своје људске породице.

Књига *Месечева принцеза...* изузетно је интересантна и са становишта изучаваоца фантастике, пошто отвара прецизан увид у одлике простора и времена у *Причи о секачу бамбуса* по којима је ово дело претеча цукури моногатари – фантастичне приче. Рецимо, овде у делу насталом у 10. веку наше ере среће се јасно артикулисана релативност времена: исти одсечак времена – одрастање принцезе Кагујакиме и њен живот са људским хранитељима – за месечеве људе је само трен, док за старца секача бамбуса представља битан део живота. Такође, већ овде имамо укрштај примарног, људског простора, и секундарног простора, а сама судбина месечеве принцезе, немогућност њеног опстанка и пуног функционисања међу смртницима, спада у типичне теме фантастичне прозе до данас. Исто важи и за немогућност да се дарови секундарног простора – летећи огртач и еликсир бесмртности – употребе у примарном, људском простору.

Најзад, ова књига може подстаћи своје читаоце да сазнају низ нових и непознатих ствари о јапанској култури и уметности. Рецимо, видећемо један врло сложен и по много чему амбивалентан однос према женском. Данијела Васић у *Причи о секачу бамбуса* уочава критичко сагледавање позиције жене у јапанском друштву и њене потчињености мушкарцу, али са становишта западне културе фасцинантна је улога жена у културном и уметничком животу. Жене као писци и као читаоци уобичајена су појава у јапанском 10. веку. Тако је жена Мурасаки Шикибу ауторка најзначајнијег дела овог жанра *Генђи моногајшару* (око 1008), док је оно што сазнајемо о животу ове ауторке потпуно особено: подиже је отац, добија „мушко” образовање, пише значајна дела. Тешко је са

становишта западне културе чак и појмити да је мушкарац, аутор првог дела дневничког жанра (*Дневник из Тосе*), насталог почетком 10. века, писао под женским псеудонимом.

У суштини, било тако што сведочи о сличностима међу културама, било да осветљава разлике, књига Данијеле Васић шири и продубљује слику света и зато је треба читати, пошто је свако размицање граница драгоцен и важан добитак.

Љиљана ПЕШИКАН ЉУШТАНОВИЋ